

สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

"ผู้เสียหายในคดีอาญา" ได้แก่ ผู้ที่ถูกกระทำอันเป็นความผิดอาญา รวมถึงผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ ผู้อนุบาลของผู้ไร้ความสามารถ และบุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภรรยาของผู้ที่ถูกทำร้ายถึงตายหรือได้รับบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

ผู้เสียหายมีสิทธิ ดังนี้

1. ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

การร้องทุกข์ถือเป็นสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งการร้องทุกข์เปรียบเสมือนการไปแจ้งความประสงค์ว่าตนต้องการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวที่ต้องขอให้ผู้เสียหายไปร้องทุกข์เสียก่อน ตำรวจจึงจะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ และในขณะเดียวกันผู้เสียหายอาจจะไม่ใช่สิทธินั้นก็ได้ ซึ่งการไม่ไปร้องทุกข์ของผู้เสียหายจะส่งผลต่อการดำเนินคดีอาญาต่อส่วนตัวเท่านั้น ส่วนคดีอาญาแผ่นดินจะไม่มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาของตำรวจ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวนเว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ

"คำร้องทุกข์" หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

2. เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา

สิทธิในการฟ้องคดีเอง โดยหลักแล้วการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ มีกลไกของรัฐที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ซึ่งกว่าจะมีการฟ้องร้องคดีต่อศาลได้ ต้องผ่านขั้นตอนหลายขั้นตอน มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี จนเป็นที่เชื่อได้ว่าน่าจะกระทำความผิดจริง พนักงานอัยการจึงจะฟ้องคดีจำเลยต่อศาล แต่การดำเนินคดี อาญาของไทยก็ให้สิทธิผู้เสียหายมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ด้วย ตามมาตรา 28 บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล (1) พนักงานอัยการ (2) ผู้เสียหาย

3. เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากจำเลย

4. ถอนฟ้องในคดีที่ได้เป็น โจทก์ฟ้องต่อศาล

5. ขอมความหรือถอนคำร้องทุกข์ ในคดีความผิดต่อส่วนตัวก่อนคดีถึงที่สุด

สิทธิในการยุติคดี ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์คดีอาญาเพื่อแสดงความประสงค์ในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ในขณะเดียวกันผู้เสียหายก็มีสิทธิที่จะยุติการดำเนินคดี อาญากับผู้กระทำความผิดได้เช่นกัน แต่ทั้งนี้ก็มีเงื่อนไขในการยุติคดีตาม มาตรา 39 ที่ว่าสิทธินี้คดี อาญาฟ้องยอมระงับไปดังต่อไปนี้ (2) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อ ได้ถอนคำร้องทุกข์ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย

6. ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยในคดีอาญาที่จำเลยถูกฟ้องต่อศาล

สิทธิเรียกร้องร้องทางแพ่งในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มาตรา 44/1 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยให้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้ โดยยื่นคำร้องก่อนมีการสืบพยานหรือในกรณีที่ไม่มีมีการสืบพยานต้องยื่นก่อนศาลมีคำพิพากษา

7. ขอให้พนักงานอัยการมีคำขอให้ศาลมีคำสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่จำเลยเอาไป

8.สิทธิในการคัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย

สิทธิในข้อนี้โดยทั่วไปเรามักทราบจากคำว่า “พนักงานสอบสวนคัดค้านการประกันตัว” โดยที่เรารู้ว่าไม่ทราบเลยว่าการคัดค้านการประกันตัวนั้นสามารถทำได้โดยผู้เสียหายเช่นกัน โดยอาจมาจากเหตุผลที่แตกต่างกันไป เช่น หวาดกลัวผู้กระทำความผิด เก่งกว่าผู้กระทำความผิดจะหลบหนี เป็นต้น

9. ผู้เสียหายจะยินยอมให้ตรวจตัวเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานหรือไม่ก็ได้ ถ้ายินยอมให้ตรวจ ผู้เสียหายที่เป็นหญิงมีสิทธิที่จะได้รับการตรวจตัวโดยเจ้าพนักงานหญิง ทั้งนี้ในบางครั้งความผิดอาญานั้นเกิดกับร่างกายของผู้เสียหาย แต่หากตัวผู้เสียหายเองไม่มีความสะดวกใจที่จะให้ตรวจร่างกายไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตามที่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือแม้แต่ศาลก็ไม่มีสิทธิให้ผู้เสียหายเข้ารับการตรวจร่างกายแต่อย่างใด

10. ในการชี้ตัวผู้ต้องหา ต้องจัดให้มีสถานที่เหมาะสมและป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหาย

ในข้อนี้อาจจะกล่าวได้ว่าล่อกับสิทธิในเรื่องการคัดค้านการประกันตัวผู้กระทำความผิด เพราะตามหลักการด้านงานกระบวนการยุติธรรมนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความปลอดภัย และสวัสดิภาพของผู้เสียหายเป็นประการแรก เพราะหากความปลอดภัย และสวัสดิภาพของผู้เสียหายนั้นรัฐยังรักษาไม่ได้ ก็คงไม่จำเป็นต้องถามหาความยุติธรรมให้เสียเวลาแต่อย่างใด

11. ผู้เสียหายที่เป็นเด็กมีสิทธิที่จะให้ปากคำและการสอบสวนในสถานที่ที่เหมาะสม รวมถึงมีบุคลากรที่เหมาะสมร่วมในการเข้าฟัง

สิทธิข้อนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมนั้นเล็งเห็นถึงสภาพจิตใจของเด็กที่เข้าสู่กระบวนกระบวนการยุติธรรมตามแนวคิดสังคมสงเคราะห์ โดยเจ้าพนักงานมีหน้าที่จะต้องจัดหานักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่ผู้เสียหาย ร้องขอ รวมถึงพนักงานอัยการร่วมในการสอบสวนให้ปากคำด้วยเพื่อคำนึงถึงสภาพจิตใจของผู้ให้ปากคำเป็นประเด็นสำคัญ

12. คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ผู้เสียหายที่เป็นหญิงมีสิทธิได้รับการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่เป็นหญิง

กรณีนี้จะเห็นได้ว่ากฎหมายเล็งเห็นถึงผลกระทบทางจิตใจในการสอบสวนผู้เสียหายจากความผิดเกี่ยวกับเพศที่เป็นหญิง จึงจัดให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องพนักงานสอบสวนที่เป็นหญิงได้เพราะเห็นว่ารูปแบบการสอบสวนจะเข้าไปอย่างเห็นอกเห็นใจของผู้หญิงด้วยกันมากกว่าพนักงานสอบสวนที่เป็นชาย เช่น การถามว่า “แต่งตัวโป๊อะไรไปถึงถูกข่มขืน” เป็นต้น

13. คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ผู้เสียหายมีสิทธิไม่ถูกถามด้วยคำถามอันเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับบุคคลอื่นนอกจากจำเลย

เช่นเดียวกับข้อ 12 ที่เป็นสิทธิเกี่ยวกับเรื่องเพศ แต่สิทธิข้อนี้หมายรวมถึงผู้ชายด้วย กล่าวคือหากเราเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น พนักงานสอบสวนบางท่านที่ไม่เชี่ยวชาญด้านหลักจิตวิทยาหรือสังคมสงเคราะห์ อาจจะมีการซักถามที่เกินเลยไปถึง “พฤติกรรมทางเพศ” “รสนิยมทางเพศ” ในชีวิตประจำวันของผู้เสียหาย เพียงเพราะเล็งเห็นประโยชน์ในทางคดีโดยลืมนึกถึงผลกระทบทางจิตใจของผู้เสียหาย ซึ่งโดยพื้นฐานจะได้รับผลกระทบอยู่แล้วในกรณีคดีประเภทดังกล่าว

14. มีสิทธิถามค่าให้การของผู้ต้องหาจากพนักงานสอบสวน

โดยปกติหากเกิดข้อพิพาทกันทางอาญาก็ต้องมีการสอบสวนให้การกับเจ้าพนักงานสอบสวนเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริง และดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ซึ่งในจุดจุดนี้ผู้เสียหายเองในฐานะผู้ได้รับความเสียหายอาจทั้งทางกาย และจิตใจ รัฐจึงให้สิทธิที่ผู้เสียหายจะซักถามค่าให้การของผู้ต้องหาได้เพื่อเป็นประโยชน์กับตัวผู้เสียหายเอง ทั้งในการเตรียมการของทนายความของผู้เสียหาย ในการต่อสู้ในชั้นศาล และความโปร่งใสของพนักงานสอบสวน

15. มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องร้องต่อศาลขอให้สืบพยานไว้ล่วงหน้า

16. ยื่นอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีที่เป็นโจทก์ หรือคดีที่เข้าเป็น โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

17. มีสิทธิที่จะขอทราบข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และตรวจสอบเอกสารตลอดจนพยาน หลักฐานของตน

สืบเนื่องจากข้อก่อนหน้านี้นี้จะเห็นได้ว่ารัฐนั้นได้บัญญัติกฎหมายไว้เพื่อพิทักษ์สิทธิแก่ผู้เสียหาย ไว้เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในหลายขั้นตอน เช่นข้อนี้ ผู้เสียหายสามารถให้ที่ปรึกษาทางกฎหมายเข้าร่วมตรวจสอบพยานหลักฐาน และเอกสารในทางคดีว่าครบถ้วนหรือไม่ อย่างไร เพื่อประโยชน์สูงสุดในการการผลงไว้เพื่อความถูกต้องของคดีความนั้นเอง

18. มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย จากรัฐ โดยขอรับจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรี ภาพ กระทรวงยุติธรรม

สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย

และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ให้ความหมายของผู้เสียหายไว้ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

วิเคราะห์ความหมายของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราช บัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ นั้นมีความแตกต่างกัน เพราะผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเป็นการให้ความหมายผู้เสียหายซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิในการดำเนินคดี ซึ่งยังหมายถึง ความรวมถึงบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนด้วย แต่ความหมายผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายเป็นการกำหนดความหมายสำหรับบุคคลผู้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่รัฐจ่ายให้เพื่อเยียวยาความเสียหาย ดังนั้นความหมายจึงแคบกว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะผู้เสียหายที่จะได้รับการค่าตอบแทนต้องเป็นผู้เสียหายถึงชีวิต ร่างกายหรือจิตใจ

“ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิ ได้รับเพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น

มาตรา 5 การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการคัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายหรือจำเลยพึงได้ตามกฎหมายอื่น

มาตรา 6 ในกรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าตอบแทนค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย แล้วแต่กรณี ให้สิทธิในการเรียกร้องและการรับค่าตอบแทนค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตกแก่ทายาทซึ่งได้รับความเสียหายของผู้เสียหายหรือจำเลยนั้น ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 17 ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหาย อันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้

ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ ความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิดลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึง มาตรา 287 ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ถึง มาตรา 294 หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 ถึง มาตรา 300 หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึง มาตรา 305 หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือชรา มาตรา 306 ถึง มาตรา 308 มาตรา 18 ค่าตอบแทนตามมาตรา 17 ได้แก่

- (1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ
- (2) ค่าตอบแทนในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย จำนวนไม่เกินที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (3) ค่าขาดประโยชน์ที่นำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ
- (4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นด้วย

หากจะกล่าวโดยสรุปให้เข้าใจง่ายอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบันนั้นมีการเอื้อประโยชน์ ให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้เสียหายในทางคดีอาญาอย่างมากที่จะดำรงไว้ซึ่งความถูกต้องใน ทางคดีความ และดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมในระบบงานกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ

ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 มาตรา 29 บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ